

DIE NOODSAAKLIKHEID VIR 'N VAK-FILOSOFIESE BESKOUING VAN DIE BEDRYFSIELKUNDE*

T.H. Veldsman

ABSTRACT

The objective of this paper is to outline the necessity for a subject philosophical basis for Industrial Psychology. The paper offers a number of examples of issues which might effect a shift of interest from everyday practice of science to the essential nature of Industrial Psychology as a subject discipline - that is, ultimately, a subject philosophical grounding of Industrial Psychology. The issues that are raised therefore do touch, to a greater or a lesser extent, on the presuppositions on which the subject Industrial Psychology rests.

In die alledaagse gang van sake staan die bedryfsielkundige kniediep in die uitbreiding van kennis in sy vakgebied. Selde, indien ooit, tree hy terug van sy wetenskapsbeoefening om te vra *wat, waarom en hoe* hy doen wat hy wel verrig; d.w.s., selde, indien ooit, maak die bedryfsielkundige sy vak as sodanig tot probleemstelling en spits hy hom toe op vrae aangaande die aard van sy vakwetenskap. Hierdie terugtree van en kyk na sy vakwetenskap, in besonder die vooronderstellings onderliggend aan sy vakwetenskaplike arbeid, word vakfilosofie genoem (Botha, 1979).

Die vraag ontstaan watter faktore daartoe aanleiding mag gee dat 'n bedryfsielkundige se belangstelling van sy alledaagse wetenskapsbeoefening na vrae oor die aard van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap verskuif. Daar is ten minste drie faktore wat, afsonderlik of gesamentlik, so 'n

* Hierdie artikel is op agtergrondnavorsing vir 'n doktorsale studie, tentatief getiteld "Bedryfsielkunde — 'n vakfilosofiese beskouing", gebaseer. Die studie word o.a. met behulp van geldelike bystand deur die RGN onderneem. Menings wat in die artikel uitgespreek is of gevolgtrekkings waartoe geraak is, is die van die skrywer en moet in geen geval as 'n weergawe van die menings of gevolgtrekkings van die RGN beskou word nie.

T.H. Veldsman

belangstellingsverskuiwing teweeg kan bring: *eerstens* die wetenskapsbeoefening; *tweedens* die ontdekking van strominge in die geskiedkundige ontlooiing van die Bedryfsielkunde en *derdens* die bewuswording van kritiek op die aard van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap.

Geprikkel deur hierdie faktore mag die bedryfsielkundige geleidelik tot die besef kom dat hy hom nie slegs met kennisuitbreiding in sy vak hoef besig te hou nie maar dat hy ook die aard van sy vakwetenskap onder oë kan en moet neem.

Die doel van hierdie artikel is om die noodsaaklikheid vir 'n vakfilosofiese beskouing van die Bedryfsielkunde te skets. Die artikel gee 'n aantal voorbeelde van sake wat 'n belangstellingsverskuiwing vanaf alledaagse wetenskapsbeoefening na die aard van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap mag teweegbring, d.w.s. 'n vakfilosofiese beskouing van die Bedryfsielkunde kan noodsaak. Die ondergenoemde sake raak dus almal in 'n mindere of meerdere mate die vooronderstellings waarop die Bedryfsielkunde berus.

Ter aanvang moet daarop gewys word dat die bedoeling van die artikel geensins is om die geldigheid van die sake wat geopper word, te beredeneer nie. Sodanige geldigheidsgronde kom in 'n vakfilosofiese beskouing van die Bedryfsielkunde as sodanig ter sprake. In hierdie verband gaan dit slegs om die feit *dat* hierdie sake geopper word wat tot die noodsaaklikheid van 'n vakfilosofiese beskouing van die Bedryfsielkunde aanleiding gee. Die artikel verloop dus stellerwys soos 'n tipe inventaris eerder as wat dit op 'n beredenerende wyse ontvou.

1. KWELVRAE VAN DIE BEDRYFSIELKUNDIGE OOR SY ALLE- DAAGSE WETENSKAPSBEOEFENING

Kwelvrae oor sy alledaagse wetenskapsbeoefening ontstaan gewoonlik by die vakwetenskaplike as hy bewus word van verskille tussen hoe hy sy wetenskap behoort te bedryf en hoe sy wetenskapsbeoefening werklik plaasvind.

Voorbeelde van sulke kwelvrae is die volgende:

1.1 Behoort die bedryfsielkundige as wetenskaplike 'n onpersoonlike, neutrale en passiewe rol tydens sy wetenskapsbeoefening te speel of is die bedryfsielkundige persoonlik, waarderend en aktief by sy studie-objek betrokke? Skep hy nie self sy studiegebied deur die toepaslike van die

Bedryfsielkunde

ontoeplaslike te onderskei nie? Besluit hy nie self hoe om sy wetenskap in 'n gegewe geval te bedryf nie en word hy nie ook beïnvloed deur die verband waarbinne hy sy wetenskap verrig nie?

(Kyk Botha, 1976; Buss, 1974; Denzin, 1972; Dunnette, 1966; Du Plessis, 1979; Flewelling, 1953; Kruger, 1979; Kuhn, 1970; Levine, 1974; Lewis, 1969; Mitroff, 1972; Morowitz, 1980; Perrott, 1974; Polanyi, 1963a; 1963b; Roe, 1977; Singer, 1971; Strasser, 1973.)

1.2 Beoefen die bedryfsielkundige Bedryfsielkunde om kennis om kennis onthulwe of eerder om kennis as middel tot 'n doel? Anders gestel: moet die oorsprong van die probleme wat in die Bedryfsielkunde bestudeer word, binne of buite die vak (d.w.s. in die praktyk) gesoek word?

Moet die klem in die Bedryfsielkunde op verstaan of verklaar (d.w.s. voorspelling en beheer) val? Kan die bedryfsielkundige werklik hoop om honderd persent betroubare voorspellings te maak, of moet hy nie eerder aandui dat so en so 'n gebeurtenis met so en so 'n waarskynlikheid plaasvind nie? Is dit in ieder geval moontlik om voorspellings oor die mens as studie-objek te maak? Kan die mens kies, of moet aanvaar word dat die mens slegs 'n masjien is wat aan natuurwette onderworpe is? Beperk voorspellings nie die Bedryfsielkunde tot 'n bestaande *status quo* nie, sodat aandag gevolglik nie aan verandering gegee kan word nie?

Wat moet voorts beheer word by kennis as middel tot 'n doel, *wie* gaan die beheer uitoefen en *waartoe* gaan beheer word? Is sodanige beheer van die mens enigsins moreel regverdigbaar?

As dit in die Bedryfsielkunde om kennis as middel tot 'n doel gaan, sal Bedryfsielkunde nog steeds wetenskaplik wees? Hoe nuttig is sodanige kennis nou eintlik? Moet die verworwe kennis aangewend word om die samelewing se *status quo* te bevorder of te verander?

Wie moet bepaal *watter* kennis as middel tot *watter* doel ingesamel moet word? In watter mate is die bedryfsielkundige verantwoordelik vir die toepassing van bedryfsielkundige kennis en die gevolge wat uit sodanige toepassing mag voortspruit?

(Kyk Argyris, 1976; Beshai, 1971; Brandt, 1975; Brodbeck, 1968; Du Plessis, 1979; Esterhuysen, 1975; Feigl, 1961; Gordon *et al*, 1978; Lewis, 1969; Meyer, 1972; Roe, 1977; Sarason, 1975; Slaggs, 1934; Strasser, 1973; Tyler, 1973; Van den Enden, 1976; Warr, 1973; Westland, 1978.)

T.H. Veldsman

1.3 Wat is die eintlike beginpunt van 'n bedryfsielkundige se wetenskapsbeoefening? Is dit waarneming van die werklikheid om deur induksie en eksperimentering tot algemene wette vir die studiegebied van die Bedryfsielkunde te kom, of moet 'n bedryfsielkundige eerder deduktief te werk gaan? Moet hy, met ander woorde, as uitgangspunt algemene wette as hipoteses stel wat deur middel van eksperimentering getoets word ten einde hulle geldigheid te bepaal?

Moet 'n bedryfsielkundige altyd self die studie-objek van die Bedryfsielkunde regstreeks bestudeer, of mag hy die gegewens van ander bedryfsielkundiges wat vanweë moderne databergings- en onttrekkingsmetodes beskikbaar is, heranaliseer (Botha, 1976; Lewis, 1969)?

1.4 Behoort 'n bedryfsielkundige eksperimenteel of korrelatief te werk te gaan — eksperimenteel, wanneer veranderlikes en proefpersone in 'n laboratorium gemanipuleer word op wyses wat normaalweg nie natuurlik sou plaasvind nie, korrelatief, wanneer 'n gegewe situasie bestudeer word? Behoort 'n bedryfsielkundige op intergroepvariansie en sentrale geneigdheid klem te lê en te soek na *die* beste metode, d.w.s. die hoogste gemiddelde prestasie wanneer alle mense *eenders* behandel word (die eksperimentele benadering)? Of moet 'n bedryfsielkundige eerder let op intragroepvariansie, standaardafwyking en die verhoging van gemiddelde prestasie deur mense *verskillend* te behandel (die korrelasiebenadering)?

Is die eksperimentele benadering voorts werklik geskik om in die Bedryfsielkunde gebruik te word? Dit is in die praktyk moeilik om aan al die voorwaardes daarvan te voldoen, soos bv. die aannames van volkome omwisselbare proefpersone wat neutraal en onafhanklik teenoor mekaar staan; nuwe en passiewe proefpersone; 'n eksperimenteerder wat geen invloed op die eksperiment uitoefen nie, en die volkome herhaalbaarheid van 'n eksperiment. Daarby moet nog al die etiese probleme rondom die eksperiment gevoeg word.

Is dit in ieder geval reg om in die Bedryfsielkunde soveel klem op metodiek te plaas? Word metodes nie daardeur tot 'n doel pleks van 'n middel verhef en wetenskapsbeoefening slegs 'n spel met metodes ten koste van die bestudering van die studie-objek van die Bedryfsielkunde nie?

Definieer die beskikbare metodes of metodes waarin 'n bedryfsielkundige opgelei is, nie in baie gevalle die probleem wat bestudeer word nie, pleks dat vanuit die probleem afgelei word watter metodes toepaslik is?

Bedryfsielkunde

(Kyk Bonner, 1967; Cronbach, 1957; Dunnette, 1966; Finkelman, 1978; Gordon *et al*, 1978; Harré & Secord, 1976; Heller, 1976; Kicken, 1975; Kock, 1969; Levine, 1974; Lewis, 1969; McGuire, 1973; Orné, 1962; Roe, 1977; Rosenthal, 1968; Sanford, 1965; Schultz, 1969; Warr, 1973; Westland, 1978.)

1.5 Wat behoort die resultaat van 'n bedryfsielkundige se wetenskapsbeoefening te wees: teorieë of empiries gebaseerde veralgemenings wat op feite gegrond is? As bedryfsielkundiges lg. weg volg, sal dit nie 'n toename in studies tot gevolg hê wat vraagstellings ondersoek wat geen duidelike verhouding met omvattender teorieë het nie, studies dus waarvan die hipoteses óf selfstandig staan óf met mini-teorieë verband hou of geheel en al geen voeling met enige teorie het nie?

Groei bedryfsielkundige kennis kontinu, d.w.s. sluit elke stukkie nuwe kennis by vorige bestaande kennis aan? Hoekom heers daar dan toenemende wanorde op die teoretiese terrein van die Bedryfsielkunde? Daar is 'n ontploffing in nuwe publikasies wat in teoretiese opsig meer vrac oproep as beantwoord. Pleks van toenemende ondersteuning vir bepaalde teorieë en die verwerping van andere word eerder 'n toename in teorieë gevind.

Word hierdie toestand nie deur 'n rustelose gees onder bedryfsielkundiges vererger wat van een probleem na 'n ander verskuif sonder 'n logiese afsluiting van hulle werk oor 'n besondere probleem nie?

(Kyk Bass, 1974; Dunnette, 1966; Ericksen, 1941; Feigl, 1961; Gengerelli, 1937; 1942; Ghiselli, 1974; Gordon *et al*, 1978; Jordaan & Jordaan, 1980; Kruger, 1979; Kuhn, 1970; Meyer, 1972; Ring, 1967; Roe, 1977; Royce, 1965; Sanford, 1965.)

2. DIE ONTDEKKING VAN STROMINGE IN DIE GESKIEDKUNDIGE ONTPLOOING VAN DIE BEDRYFSIELKUNDE

Kwelvrae soos bostaande voorbeelde kan 'n bedryfsielkundige van strominge in die geskiedkundige ontplooiing van die Bedryfsielkunde bewus maak. 'n Bedryfsielkundige kan egter ook vanweë 'n belangstelling in die geskiedenis van die Bedryfsielkunde tot hierdie ontdekking kom.

Hoe dit ook al sy, die wete van sodanige strominge, hoe dan ook ingedeel, kan 'n aantal vrac by 'n bedryfsielkundige laat ontstaan. Enkele voorbeelde van sulke vrac is die volgende:

T.H. Veldsman

2.1 Is die strominge 'n weerspieëling van die geskiedkundige ontsluiting of ontdekking van nuwe gebiede in die Bedryfsielkunde of die opkoms van nuwe sienings oor die aard van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap?

2.2 Indien die strominge slegs 'n weerspieëling van die geskiedkundige ontsluiting van nuwe gebiede in die Bedryfsielkunde is, waarom bestaan die strominge nog tot op hede? Is dit die gevolg van vakspecialisasie of 'n aanduiding dat die strominge op onversoenbare en botsende standpunte oor die aard van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap berus?

2.3 In watter mate vind die kwelvrae van bedryfsielkundiges hulle oorsprong in verskille wat tussen hierdie strominge oor die aard van Bedryfsielkunde as vakwetenskap mag bestaan?

(Kyk Gilmer & Deci, 1977:10, 21; Jamieson, 1974; Mankin, 1978; Porter, 1966.)

3. DIE BEWUSWORDING VAN KRITIEK OP DIE AARD VAN DIE BEDRYFSIELKUNDE AS VAKWETENSKAP

Kwelvrae oor sy alledaagse wetenskapsbeoefening en die ontdekking van strominge in die geskiedkundige ontplooiing van die Bedryfsielkunde kan bedryfsielkundiges, afsonderlik of gesamentlik, gevoelig maak vir die kennisname van kritiek op die aard van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap.

'n Aantal voorbeelde van sulke kritiek, in vraagvorm gegiet, is die volgende:

3.1 Lei toenemende vakspecialisasie nie tot 'n verlies van uitsig op die geheel van die Bedryfsielkunde nie? Vakspecialisasie het tog die opsplitting en atomisering van die probleme van 'n vakwetenskap tot gevolg.

Maar ontvang die "dele" van die Bedryfsielkunde nie hulle sin uit die vak as geheel nie? Die geheel is tog mos nie die optelsom van die afsonderlike dele van die Bedryfsielkunde nie. Hierdie beginsel word die afgelope aantal jare in die praktyk bevestig deur die bevinding dat ingewikkelde probleme van die samelewing met mekaar verband hou en dat 'n deeloplossing soms erger is as geen oplossing nie (sedert 1971 die wet van Forrester genoem). Indien die bedryfsielkundige nie tot 'n tegnikus wil verval en 'n selfgesprek wil voer nie, behoort hy na 'n breër visie op sy vakgebied te strew. (Kicken, 1975; Sanford, 1965; Strasser, 1973).

Bedryfsielkunde

3.2 Is die natuurwetenskaplike wetenskapsmodel (in besonder die van die Fisika) met onder andere sy klein op reduksionisme, kousale oorsaaklikheid, operasionalisme, kwantifikasie en meting werklik toepasbaar op die studie-objek van die Bedryfsielkunde? Hierdie model word in ieder geval lank nie meer deur natuurwetenskaplikes (in besonder die fisici) gehuldig nie.

Behoort bedryfsielkundiges nie eerder selfstandig 'n wetenskapsmodel te ontwikkel wat meer op die mens as studie-objek toepasbaar is nie? Hiermee word 'n model bedoel waarin alle toepaslike aspekte van die mens as studie-objek verreken word en nie uitgesluit word bloot omdat dit nie binne die natuurwetenskaplike wetenskapsmodel ingepas kan word nie.

(Kyk in hierdie verband Bonner, 1967; Finkelman, 1978; Fischer, 1973a; 1973b; Giorgi, 1970; Heller, 1976; Kicken, 1975; Knight, 1972; Kock, 1961; Meltzer & Nord, 1973; Morowitz, 1980; Roberts, 1974; Rogers, 1973; Rychlak, 1968; 1977; Sanford, 1965; Strasser, 1973; Van Kraam, 1969; Westland, 1978.)

3.3 Laat die metodes van die Bedryfsielkunde ten volle reg geskied aan die mens as studie-objek? Kom die belangrikste metodes van die Bedryfsielkunde nie oorspronklik uit die natuurwetenskappe, waar hulle wel geskik is om die fisiese natuur te bestudeer maar ongeskik is om die mens te bestudeer nie?

Die eksperimentele metode is die beste voorbeeld van 'n natuurwetenskaplike metode wat in die Bedryfsielkunde gebruik word. Kan hierdie metode die rykheid, omvattendheid en ingewikkeldheid van die mens ten volle tot sy reg laat kom? As metode wat ontwerp is om die fisiese natuur te bestudeer, oorvereenvoudig dit nie die mens nie? Kan die eksperimentele metode gebruik word om die innerlike ervaring van die mens te bestudeer en het pogings om dit vir hierdie doel aan te pas nie jammerlik misluk nie? Kan hierdie metode nie onder die gunstigste omstandighede slegs gebruik word om uiterlik waarneembare gedrag te bestudeer nie?

Skep die eksperimentele metode nie in beginsel kunsmatige situasies nie, aangesien dit vanuit die alledaagse lewe abstraksies maak? Hierdie kunsmatige situasie sal tog ontrou aan die alledaagse lewe wees en slegs resultate lewer wat dienooreenkomstig daaraan ontrou is. Kennis wat deur hierdie metode verwerf is, is dus kennis van 'n totaal onnatuurlike mens in onwerklike situasies. Indien dit so is, sal dit aanvegbaar wees om van 'n eksperiment na die alledaagse lewe te veralgemeen.

T.H. Veldsman

(Vgl. Argyris, 1968; 1976; Bonner, 1967; Chapanis, 1967; Finkelman, 1978; Harré & Secord, 1976; Joynson, 1970; Kock, 1969; Kruger, 1979; McGuire, 1973; Slaggs, 1934; Westland, 1978.)

3.4 Is die algemeen aanvaarde studie-objek van die Bedryfsielkunde, nl. gedrag *à la* die behaviouristiese benadering, geskoei op die lees van die natuurwetenskaplike wetenskapsmodel, nie te eng nie?

Vorm die innerlike ervaring of bewussyn van die mens en die historiese sosioëkonomiese toestande waaronder die mens lewe, nie ook deel van die studie-objek van die Bedryfsielkunde nie?

Maak die beperking van die Bedryfsielkunde se studie-objek tot gedrag nie die vak in 'n sekere opsig onmenslik nie, of skep dit nie 'n wêreld waaruit die werklike mens uitgelaat is nie? Mond hierdie verenging van die Bedryfsielkunde se studie-objek (sowel as die gebruik van die eksperimentele metode) nie uit in 'n mensbeeld wat radikaal verskil van die beeld wat die bedryfsielkundige van homself as mens het nie?

(Kyk Bonner, 1967; Nord, 1974; Rogers, 1973; Schrag, 1975; Schultz, 1971; Van den Eeden, 1976; Vitz, 1977; Warr, 1973; Westland, 1978).

3.5 Is die verhouding wat tussen die Bedryfsielkunde en die samelewing bestaan, in orde? Hou die Bedryfsielkunde nie 'n bedreiging vir die samelewing in nie? Word daar nie toegelaat dat bedryfsielkundige kennis, gerig op die vermensliking van arbeidspraktyke, op onmenslike wyses deur werknemers gebruik word nie; dat die Bedryfsielkunde deur werkgewers gebruik word om hulle werknemers te manipuleer deur "wetenskaplike" regverdiging te verskaf vir oplossings voorgestaan deur werkgewers; dat die Bedryfsielkunde werkgewers van middele voorsien om hulle werknemers te manipuleer?

Staan die Bedryfsielkunde nie in diens van die samelewing ter handhawing en bevordering van die *status quo* in die samelewing nie? Blyk hierdie diens aan die samelewing nie uit die rol wat die Bedryfsielkunde in 'n markgeoriënteerde nutsamelewing speel nie; die verontagsaming deur die Bedryfsielkunde van die *status quo* in die samelewing vanweë die klem op voorspelling in die vak en die Bedryfsielkunde se aanvaarding van die gegewenheid van die huidige kapitalistiese samelewing? Indien die samelewing op 'n onregverdige orde berus (hetsy ekonomies, politiek of sosiaal), sal die Bedryfsielkunde onbewus die onregverdige orde in stand hou en bevorder.

Bedryfsielkunde

(Kyk allen, 1975; Argyris, 1976; Baritz, 1960; Blackler en Brown, 1978; Brodbeck, 1968; Chorover, 1979; Cornelis, 1973; Du Plessis, 1979; Esterhuyse, 1975; Gomberg, 1949; 1966; Gouldner, 1970; Guion, 1965; Levinson, 1960; Meltzer & Nord, 1973; Nord, 1974; Perold & Esterhuyse, 1975; Roc, 1977; Rogers, 1965; Scott, 1966; Van den Enden, 1976; Van Hoorn, 1971/2; Warr, 1973; Westland, 1978; Wood & Kelly, 1978.)

4. SLOT

Die voorbeelde genoem by elke faktor wat 'n belangstellingsverskuiwing vanaf alledaagse wetenskapsbeoefening na vrac oor die aard van die Bedryfsielkunde teweeg mag bring, is sake wat op die huidige tydstip in 'n mindere of meerdere mate in die vak probleme vorm. Hierdie probleme raak almal die aard van die Bedryfsielkunde en dus die vooronderstellings waarop die Bedryfsielkunde as vakwetenskap berus, aan.

Geen omvattende en indringende poging is egter tot dusver onderneem om die vooronderstellings van die Bedryfsielkunde op te diep en te bestudeer nie. Die skrywer is bewus van enkele beperkte pogings (Argyris, 1976; Buss 1974; Veldsman, 1979). Artikels oor die huidige en/of toekomstige stand van sake in die Bedryfsielkunde neig wel in hierdie rigting (bv. Jamieson, 1974; Mankin, 1978; Meltzer Nord, 1973; Orpen, 1977); ook in die inleidende hoofstukke van bedryfsielkundehandboeke kom dit voor.

Die aanwesigheid en rol van vooronderstellings in die Bedryfsielkunde asook die noodsaaklikheid om hulle te bestudeer, word egter wel erken (Argyris, 1976; Blackler & Brown, 1978; Buss, 1974; Ghiselli, 1974; Meltzer & Nord, 1973; Nord, 1976:2).

Omdat sodanige studie nog nie onderneem is nie, kan dit moontlik wees dat die Bedryfsielkunde op vooronderstellings berus wat 'n "onegte" vak in die lewe geroep het en aan die lewe hou, "oneg", omdat die vak se vooronderstellings ontvou kan wees aan sy studie-objek en die probleme wat die vak wil bestudeer, of omdat die vooronderstellings uitgedien is (Nel, 1969; Roc, 1977).

Die noodsaaklikheid vir 'n studie van die Bedryfsielkunde se vooronderstellings word dringend as in gedagte gehou word dat die Bedryfsielkunde van meet af aan by die praktiese arbeidsituasie betrokke was om bestaande arbeidspraktyke dienoreenkomsig in vakgegronde opvattinge te verander. 'n Vakwetenskap wat die lewe van andere in sy toepassing regstreeks raak,

T.H. Veldsman

moet des te meer helderheid hê oor die vooronderstellings waarop sy ingrype berus (Meltzer en Nord, 1973). Vooronderstellings beskryf nie slegs 'n gegewe situasie nie maar vorm die situasie ook om deurdat die persone in die situasie, wanneer hulle bewus word van sodanige vooronderstellings, in terme daarvan begin handel (Bonner, 1967; Buss, 1974; De Boer, 1975:756 e.v. Nord, 1976:2).

Vanweë die gebrek aan 'n omvattende en indringende studie van die Bedryfsielkunde se vooronderstellings bestaan geen uitdruklike en geïntegreerde verwysingsraamwerk vir die vak nie. Hierdie stand van sake het of mag die onderstaande tot gevolg hê:

Eerstens: Die grense van die Bedryfsielkunde as vakwetenskap is nie duidelik afgebaken of kan nie duidelik afgebaken word nie. Dit is gevolglik onduidelik wat as bedryfsielkundige veranderlikes aanvaar moet word, en moeilik om die verhouding van die Bedryfsielkunde tot ander vakwetenskappe te bepaal. "Grensgeskillle" ontstaan en bestaan dus tussen die Bedryfsielkunde en sy "buur"-vakwetenskappe (Heller, 1976).

Tweedens: Die "dele" (of veranderlikes) van die Bedryfsielkunde word oorbeklemtoon ten koste van die "geheel" (of totaliteit) van die vak, terwyl die dele tog hulle betekenis van die geheel ontvang (Argyris, 1976).

Derdens: 'n Onsamhangende geheel van bedryfsielkundige kennis bestaan wat moeilik geïntegreer kan word (Dunnette, 1976; England, 1976; Gordon *et al*, 1978), behalwe indien integrerende verwysingsraamwerke doelbewus binne die vak ontwikkel word (Raubenheimer, 1978).

Vierdens: Botsende vooronderstellings kan in verskillende onderafdelings van die Bedryfsielkunde voorkom wat integrasie en sistematisering bemoeilik en teenwerk.

Vyfdens: Onbekende en onverkende gebiede van die Bedryfsielkunde kan moeilik ontdek word. So beweer Nord (1974) byvoorbeeld dat die gaping tussen bestuurspraktyke en die humanistiese norme van die Bedryfsielkunde die gevolg is van 'n miskenning van die invloed van die sosioëkonomiese konteks op menslike handeling.

'n Vakfilosofiese beskouing van die Bedryfsielkunde is dus noodsaaklik, omdat sake wat die aard van die Bedryfsielkunde, en dus die vooronderstellings van die vak, onmiddellik raak, op die huidige tydstop problematies is.

Bedryfsielkunde

Geen omvattende en indringende poging is egter dusver onderneem om die vooronderstellings van die Bedryfsielkunde te bestudeer nie.

BIBLIOGRAFIE

- ALLEN, V.L. 1975. *Social analysis: A marxist critique and alternative*. London : Longman.
- ARGYRIS, C. 1968. some unintended consequences of rigorous research. *Psychological Bulletin*, 70:185-197.
- ARGYRIS, C. 1976. Problems and new directions for industrial psychology. In M.D. dunnette red. *Handbook of industrial and organizational psychology*. Chicago: Rand McNally : 151-184.
- BARITZ, L. 1960. *The servants of power*. New York : Wiley.
- BASS, B.M. 1974. The substance and the shadow. *American Psychologist*, 29:870-886.
- BESHAI, J.A. 1971. Psychology's dilemma: to explain or to understand, *Journal of Phenomenological Psychology*, 1:209-223.
- BLACKLER, F & BROWN, C.A. 1978. Organizational psychology : good intentions and false promises. *Human Relations*. 31 : 333-351.
- BONNER, H. 1967. The role of the human sciences in the dehumanization of man. *Humanitas*, 2 : 228-246.
- BOTHA, M.E. 1976. Die wending in die nuwere wetenskapsteorieë en in die sosiale wetenskappe. *Perspektief*, 15: 15-61.
- BOTHA, M.E. 1979. Filosofie, vakwetenskappe en grondslae-ondersoek. *Koers*, 44: 241-259.
- BRANDT, L.W. 1975. Scientific psychology — what for? *Canadian Psychological Review*, 16, 28-34.
- BRODBECK, M. 1968. *Readings in the philosophy of the social sciences*. New York : MacMillan.
- BUSS, A. 1974. Value-judgements and value-orientations in industrial psychology. *Relations Industrielles*, 29:592-601.
- CHAPANIS, A. 1967. The relevance of laboratory studies to practical situations. *Ergonomics*, 10 : 557-577.
- CHOROVER, 1979. *From genesis to genocide*. Cambridge, Mass. MIT Press.
- CORNELIS, A. 1973. De crisis in de sociale wetenschappen. Het probleem der vooronderstellingen. *Mens en maatschappij*, 48 : 151-186.
- GRONDBACH, L.J. 1957. The two disciplines of scientific psychology. *American Psychologist*, 12 : 671-684.
- DE BOER, Th. 1975. Vooronderstellingen van een kritische psychologie. *Nederlands Tijdschrift voor die Psychologie*, 30 : 715-818.

T.H. Veldsman

- DENZIN, N.K. 1972. The research act. In J.G. Manis & B.N. Meltzer, (reds.). *Symbolic interaction*. Boston: Allyn and Bacon : 76-91.
- DUNNETTE, M.D. 1966. Fads, fashions and foderol in psychology. *American Psychologist*, 21 : 343-352.
- DUNNETTE, M.D. red. 1976. *Handbook of industrial and organizational psychology*. Chicago: Rand McNally.
- DU PLESSIS, P.G.W. 1979. Moderne tendense in die wetenskapsbeskouing. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 19 : 273-285.
- ENGLAND, G.W. 1976. Conceptual foundations of industrial organizational psychology. In M.D. Dunnette red. *Handbook of industrial and organizational psychology*. Chicago : Rand McNally : 15-16.
- ERICKSEN, S.C. 1941. Unity in psychology : a survey of some opinions. *Psychological Review*, 48 : 73-82.
- ESTERHUYSE, W.P. 1975. *Wetenskap en samelewing* Randse Afrikaanse Universiteit : Johannesburg (Publikasiereeks van Randse Afrikaanse Universiteit B6).
- FEIGL, H. 1961. Philosophical embarrassments of psychology. *Psychologische Beiträge*, 6 : 340-364.
- FINKELMAN, D. 1978. Science and psychology. *American Journal of Psychology*, 91 : 179-199.
- FISCHER, C.T. 1973a. Psychology as a human science contra humane behaviourism. *American Psychologist*, 28 : 90-91.
- FISCHER, C.T. 1973b. Erratum. *American Psychologist*, 28 : 190.
- FLEWELLING, R.T. 1953. The metaphysical predicament of science. *Personalist*, 34 : 117-123.
- GENERELLI, J.A. 1937. The dichotomy of science and philosophy. *Psychological Review*, 44 : 117-137.
- GENERELLI, J.A. 1942. Facts and philosophers. *Science Monthly*, 54 : 431-440.
- GHISELLI, E.E. 1974. Some perspectives for industrial psychology. *American Psychologist*, 29 : 80-87.
- GILMER, B. VON H. & DECI, E.L. 1977. *Industrial and organizational psychology*. New York : McGraw-Hill.
- GIORGI, A. 1970. *Psychology as a human science : A phenomenologically based approach*. New York : Harper and Row.
- GOMBERG, W. 1949. Comments on a paper by Maier. In A. Kornhauser red. *Psychology of labour-management relations*, Verslag van 'n vergadering te Denver, Colorado, op 7 September 1949.
- GOMBERG, W. 1966. The trouble with democratic management. *Transaction*, 3 : 30-36.
- GORDON, M.E., KLEINMAN, L.S. & HANIE, C.A. 1978. *Industrial-Organizational psychology - open thy ears o house of Israel*. *American Psychologist*, 33 : 893-905.

Bedryfsielkunde

- GOULDNER, A.W. 1970. *De naderende crisis van die westerse sociologie*. Bilthoven : Ambo.
- GUION, R.M. 1965. Industrial psychology as an academic discipline. *American Psychologist*, 20 : 815-821.
- HARRÉ, R. & SECORD, P.F. 1976. Experimentation in psychology. In L.H. Strickland, F.E. Abound en K.J. Gergen reds. *Social psychology in transition*. New York : Plenum - 51-67.
- HELLER, F.A. 1976. Towards a practical psychology of work. *Journal of Occupational Psychology*, 49 : 45-54.
- JAMIESON, B.D. 1974. Current trends in industrial and organizational psychology. *New Zealand Psychologist*, 3 : 28-56.
- JORDAAN, W. & JORDAAN J. 1980. Metateorie : 'n Sesde "krag" in die Sielkunde. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Sielkunde*, 10 : 25-41.
- JOYNSON, R.B. 1970. The breakdown of modern psychology. *Bulletin of the British Psychological Society*, 23:261-269.
- KICKEN, S. 1975. *Alternatiewe wetenskap*. Antwerpen : Nederlandsche Boekhandel.
- KNIGHT, F.H. 1972. Social science. *Ethics*, 83:1-12.
- KOCH, S. 1961. Psychological science versus the science-humanism antinomy : Imitations of a significant science of man. *American Psychologist*, 16:629-639.
- KOCH, S. 1969. Psychology cannot be a coherent science. *Psychology Today*, 3(14):64-68.
- KRUGER, D. 1979. *Het die sielkunde as wetenskaplike projek misluk?* Pretoria: Sielkundige Instituut van die Republiek van Suid-Afrika. (Monografie nr. 244.)
- KUHN, T.S. 1970. *The structure of scientific revolutions*. Chicago : University of Chicago Press.
- LEVINE, M. 1974. Scientific method and the adversary model. *American Psychologist*, 29:661-677.
- LEVINSON, H. 1970. Management by whose objectives? *Harvard Business Review*, 48:125-134, Julie/Augustus.
- LEWIS, B.N. 1969. Some troubles with social science. *Systematics*, 7, 139-159.
- MANKIN, D. 1978. *Toward a post-industrial psychology*. New York : John Wiley.
- McGuire, W.J. 1973. The yin and yang of progress in social psychology : seven koan. *Journal of Personality and Social Psychology*, 26:446-456.
- MELTZER, H. & NORD, W. 1973. The present status of industrial and organizational psychology. *Persomel Psychology*, 26:11-30.
- MEYER, H.H. 1972. The future for industrial and organizational psychology : oblivion or millenium? *American Psychologist*, 27 : 608-614.
- MITROFF, I.T. 1972. The myth of objectivity or why science needs a psychology of science. *Management Science*, 18:B613-B618.

T.H. Veldsman

- MOROWITZ, 1980. Rediscovering the mind. *Psychology Today*, 14:12 e.v.
- NEL, B.F. 1969. Die krisis in die Psigologie. In A.M.T. Meyer, & B.F. Nel reds. *Die wetenskap as ontwerp*. Pretoria : Academica:31-51.
- NORD, W.R. 1974. The failure of current applied behavioural science : A marxian perspective. *Journal of Applied Behavioural Science*, 10:557-578.
- NORD, W.R. red. 1976. *Concepts and Controversy in organizational behaviour*, Santa Monica : Goodyear.
- ORNÉ, M.T. 1962. On the social psychology of the psychology experiment : With particular reference to demand characteristics and their implications. *American Psychologist*, 77:776-783.
- ORPEN, C. 1977. Current trends in industrial and organizational psychology. *Psychologica Africana*, 17:117-134.
- PEROLD, A. & ESTERHUYSE, W.P. 1974. Kultuur as repressie : Aspekte van die neo-dialektiese kultuurteorie van Herbert Marcuse. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Sosiologie*, 10:9-25.
- PERROTT, L.A. 1974. Research on research : a human science investigation *Dissertations Abstracts International*, 34, 1B (1):6247B-6248B. (Ongepubliseerde Proefskrif).
- POLANYI, M. 1965a. *The tacit dimension*. London: Routledge and Kegan Paul.
- POLANYI, M. 1963b. Science and religion. *Philosophy today*, 7:4-14.
- PORTER, L.W. 1966. Personnel management. *Annual Review of Psychology*, 17:395-422.
- RAUBENHEIMER, I. VAN W. 1978. Raamwerk vir die ontwikkeling van 'n 4-dimensionele teorie van menslike gedrag. *Perspektiewe in die Bedryfsielkunde*, 4(5):33-72.
- RING, K. 1967. Experimental social psychology : some sober questions about some frivolous values. *Journal of Experimental Social Psychology*, 3:113-123.
- ROBERTS, M.J. 1974. On the nature and condition of social science. *Daedalus*, 103:47-64.
- ROE, R.A. 1977. Crisis in die psychologie : Werk van psychologen. *Kennis en Methode*, 1:137-154.
- ROGERS, C.R. 1965. Some thoughts regarding the current philosophy of the behavioural sciences. *Journal of Humanistic Psychology*, 5:182-194.
- ROGERS, C.R. 1973. Some new challenges. *American Psychologist*, 28:-379-387.
- ROSENTHAL, R. 1968. Experimenter expectancy and the reassuring nature of the null hypothesis decision making procedure. *Psychological Bulletin*, 70:30-47.

Bedryfsielkunde

- ROYCE, J.R. 1965. Pebble picking vs boulder building. *Psychological Reports*, 16:447-450.
- RYCHLAK, J.F. 1968. *A philosophy of science for personality theory*. Boston : Houghton Mifflin.
- RYCHLAK, J.F. 1977. *The psychology of rigorous humanism*. New York : John Wiley.
- Sanford, N. 1965. Will psychologists study human problems? *American Psychologists*, 20:192-202.
- SARASON, S.B. 1975. Psychology To the Finland station in *The heavenly city of the 18th century philosophers*. *American Psychologist*, 30:1072-1080.
- SCHRAG, C.O. 1975. the crisis of the human sciences. *Man and World*, 8:131-135.
- SCHULTZ, D.P. 1969. The human subject in psychological research. *Psychological Bulletin*, 72:214-228.
- SCHULTZ, D.P. 1971. Psychology: a world with man left out. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 1:99-106.
- SCOTT, W.G. 1966. Organization theory : an overview and an appraisal. In J.A. Litterer red. *Organizations : Structure and behaviour*. New York: John Wiley: 15-28.
- SINGER, B.T. 1971. Toward a psychology of science. *American Psychologist*, 26:1010-1015.
- SLAGGS, E.B. 1934. the limitations of scientific psychology as an applied practical science. *Psychological Review*, 41:572-576.
- STRASSER, S. 1973. *Fenomenologie en empirische menskunde*. Arnhem : Van Loghunn Slaterus.
- TYLER, L.E. 1973. Design for a hopeful psychology. *American Psychologist*, 28:1021-1029.
- VAN DEN ENDEN, H. 1976. De wetenschap op het beklagden bankje : Over het zin en onzin van de wetenschapskritiek der Frankfurter Schule. *Philosophica*, 17, 107-149.
- VAN HOORN, W. 1971/2. Descartes en de psychologie van vandaag. *Wijsgerig perspectief op Maatschappij en Wetenschap*, 12:295-309.
- VAN KRAAM, A. 1969. *Existential foundations of psychology*. New York: Doubleday.
- VITZ, P.C. 1977. *Psychology as religion*. Grand Rapids : Eerdmans.
- VELDSMAN, T.H. 1979. "Arbeid" as 'n grondbegrip in die Bedryfspsigologie. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 19:173-189.
- WARR, P.B. 1973. Towards a more human psychology. *Bulletin of the British Psychological Society*, 26:1-8.

T.H. Veldsman

WESTLAND, G. 1978. *Current crises of psychology*. London : Heineman, 1978.

WOOD, S. & KELLY, J. 1978. Towards a critical management science. *Journal of Management Studies*, 15:1-24.